

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРЕПОДАВАНИЯ БУРЯТСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В ШКОЛЕ

БУРЯАД ХЭЛЭ БОЛОН УРАН ЗОХЁОЛ ЗААЛГЫН ТЕОРЕТИЧЕСКЭ ҮНДЭНЭ ҺУУРИ

Научна статья
УДК 81.512.31
DOI 10.18101/3033-1310-2024-4-3-9

Уншалга — уран найханай текст ойлголгын шата болон хэлэлгын ажаябуулгын янза

© Бадмаева Ольга Бальжинимаевна

хурган хүмүүжүүлгын ухаанай дэд-эрдэмтэн, доцент,
буряад хэлэ сахин хүгжөөхэ түбэй ахалагша методист
Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй ехэ хургуули
Росси, 670000, Улаан -Үдэ хото, Смолиной үйлсэ, 24-дэхи «а» байшан
badm58@mail.ru

Аннотаци. *Зорилго.* Буряад уран зохёолоор текст уншалга дээрэ яаж хургуулида хүдэлхэб гэхэн асуудалда тус статья соо харюу үгтэнэ. Хүдэлмэри соо уншалга — уран найханай текст ойлголгын шата болон хэлэлгын ажаябуулгын янза гэжэ хаража үзэгдэнэ. Мүн лэ уншагшын шанар шэнжэ ямар байха ёһотойб гэхэн асуудалда харюу үгтэнэ, уншалгын байгуулга, хэлэлгын ажаябуулгын шатанууд элирүүлэгдэнэ. Автор дунда наһанай, аха ангинуудта буряад уран зохёолой хэшээлнүүдтэ хэрэглэжэ боломоор уншалгын методүүд, янзанууд дээрэ тогтоно. Багшанарай текст уншалгыг хүтэлбэрлэхэ методүүд дурадхагдана. *Үндэһэлхэ материал.* Уран найханай текст уншалгын шатанууд болон хэлэлгын ажаябуулгын янзанууд, уншалгыг хүтэлбэрлэхэ методүүд үгтэнэ. *Методүүд.* Теоретическэ, тодорхойлон бэшэлгын. *Методологическа үндэһэн.* Уран зохёолдо хургалгын теори болон арга зүйн заршамууд, методүүд, аргууд дээрэ эмхидхэн зохёогдонхой, ашаг найтай гү, али аалар уншалгын технологи, уншалга хүтэлбэрлэхэ методүүд тухай хэлэгдэнэ. *Дүнгүүд.* Гол дүнгүүд хадаа уншалга уран найханай текст ойлголгын шата болон хэлэлгын ажаябуулгын янза гэжэ элирүүлэгдэн баталагдана. Энэ асуудалай буряад уран зохёолой хэшээлнүүдтэ шухалыг онсо тэмдэглэгдэнэ. Уншалга хүтэлбэрлэхэ методүүд бүридхэн бэшэгдэнхэй. Багшын хургуулида гуримтайгаар уран найханай текст уншалга үнгэргэхэдэ, хурагшад үзэжэ байһан уран зохёолоо сэдхэл ухаагаараа мэдэржэ хадуун абана, гүйсэд дүүрэн ойлгоно, зүбөөр удхыень тайлбарилна, шэнжэлгын шадбаритай эрхим найн уншагша болоно гэжэ тэмдэглэгдэнэ.

Гол шухала үгэнүүд: буряад уран зохёол, уран найханай текст, уншалга, янзанууд, шатанууд, хэлэлгэ, ажаябуулга, методүүд.

Для цитирования

Бадмаева О. Б. Уншалга — уран найханай текст ойлголгын шата болон хэлэлгын ажаябуулгын янза // Буряад хэлэн болон уран зохёол хургуулида. 2024. Дугаар 4. Н. 3–9.

Оролто. Түргэнөөр хүгжэжэ байһан мүнөө сагай ажабайдал, эрдэм ухаан, оюун сэдхэлээр хүгжэнги хүниие хүмүүжүүлхэ, түрэлхи уран зохёол болон соёлдо дурлал ба хүндэдхэл түрүүлхэ, уран зохёолой текст дээрэ хүдэлжэ һургаха зорилгонууд түрэлхи буряад уран зохёол заалгыё бүри һайжаруулха, үшөө дээшэнь үргэхэ гэжэ уялгална. Буряад уран зохёолдо һургалгын теори болон арга зүйдэ һурагшадые уран һайханай зохёолнуудые уншажа һургаха, сэдхэлээрээ мэдэржэ хадуун абаха, гүйсэд дүүрэн ойлгохо, текстын удхыень зүбөөр тайлбарилха, элдэб янзын шэнжэлэл хэхэ шадабаритай уншагыё хүмүүжүүлгэ орёо, хүндэ асуудалнуудай нэгэн болоно.

Һурагшадые уншалгада һургалга, уншалгын дадал бүрилдүүлгэ болон тэрэниие нарижуулга, уран зохёолой текст хадуун абаха шадабари хүгжөөлгэ болон бээ даагаад уншаха шадабари бүрилдүүлгэ эхин ангиһуудта хараалагдана. Дунда наһанай, аха ангиһуудта багшанар уран зохёолнуудай удха болон шанар шэнжыё һурагшадта гүнзэгыгөөр ойлгуулха, шабинараа шэнжэлгын дадалтай болгохо гэжэ оролдолго гаргана. Гэхэтэй хамта буряад уран зохёолой хэшээлнүүдтэ һурагшадай уншалгын дадал хүгжөөхэ, уран зохёол гүнзэгыгөөр мэдэрэн уншуулха, текстын удхыень зүб мүрөөр тайлбарилжа шадаха талаар зарим ушарта гүйсэд дүүрэн ажал ябуулагданагүй. Уран һайханай зохёол һургуулида уншалга арга боложо хубилгагдажа, шудалалгын шата гэжэ үгы болонхой шахуу. Энэ ушарһаа уламжалан, уран һайханай текст дээрэ хүдэлхэдөө, уншалгыё шата болон хэлэлгын ажаябуулгын янза гэжэ хаража үзэхэ тон шухала юм. Буряад уран зохёолой хэшээлнүүдтэ яжа энэ ажал ябуулха хэрэгтэй гээшэб гэжэ хараад үзэе.

Гол хуби. Автор болон уншагша гү, али уншагша болон ном хоорондоо нягта холбоотой. Ном барижа уншахадаа, автортай хамта хөөрэлдэнэ, бодожо үзэнэ, сэдхэлээ ханана, зураглаһан геройнуудайнь хэһэн үйлэ хэрэгыень хараһан, шагнаһан шэнги болоно, хараа бодолоо зүбөөр болон гоё һайханаар хэлэжэ һурана.

«Уран һайханай текст — авторай өөртээ, оршолонто юртэмсэтэй, уншагшатай харилсан хөөрэлдөөн мүн болоно» [4, н. 92]. Ямаршыё уран зохёол уншахадаа, уншагша соёлтой харилсан хөөрэлдөөндэ элсүүлэгдэн, тэрээн соо дабажа гараһан ажаяһуудалайнгаа дүршэлэй болон мүнөөнэй эрмэлзэлгын талаар һанаа бодолойнгоо тон шухала өөрынгөө ушар зорилго бэдэрнэ.

Уншагша текст уншахадаа, авторай хойноһоо дахан ябажа, юртэмсын жама ёһо танин мэдэлгын шэнэ аргыё шудалха шадабаритай болоно. Түрэлхи буряад уран зохёол һургуулида заахада, уран һайханай текст уншалга тон ехэ удха шанартай гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Ю. М. Лотман иигэжэ хэлэнэ: «Нэгэ соёлой жама ёһоор байгуулагдаһан текст элдэб ондоо соёлнуудые хабаадуулха аргатай. Энэ шэнжээрнь текст амиды организм, хуби хүн шэнги бээ абажа ябана гэжэ эрдэмтэн хэлэхэ аргатай байха юм» [2, н. 4–9].

Уран һайханай текст автор-хуби хүн зохёоно болон уншагша-хуби хүндэ хандуулагдаһан байдаг. Текст болбол уншагшада нүлөө үзүүлдэг, энэ нүлөөгөөр хүтэлбэрилжэ болоно. Тиимэһээ буряад уран зохёолой хэшээлнүүдтэ ямар шадабари бүрилдүүлхэб гэжэ хараа.

Уншагшын ажаябуулгын талаһаа хаража үзэхэдэ, һурагшад иимэнүүд юумэ шадаха зэргэтэй: ехэ хурданаар, гүймгэ түргэнөөр, нугархайгаар уншажа; зохёолой удхаар табигдаһан зарим тусхай асуудалнуудта анхаралаа хандуулжа;

уншалгын үедэ саашадаа юунэй болохые урид мэдэжэ; текстын гол шухала газарнуудые тодорхойло; хэлэлгын гол бодол илгаруулжа; хэлэлгын зүб тала, доторой байгууламжа илгажа. Тус шадабаринууд элдэб янзын текст шудалхада таараха байдаг.

В. Г. Маранцманай тэмдэглэхээр, уншагшын тон хэрэгтэй шанар шэнжэ гэхэдэ [3, н. 72]: эршэ ехэтэйгээр болон нарин зүбөөр сэдхэлэй хүбшэргэйнүүдые хүдэлгэн мэдэрэлгэ; уран найханай текст гүнзэгыгөөр ойлголго; уран зохёолой дүрэнүүдые уншагшын ханаандаа сэдхэлгэдэ тодорхойлолго; гоё найхание мэдэрэн ойлгохо талааа зохёолой түхэл сэгнэхэ шадабари; автарай уран найханай юртэмсын саада тээ хараха шадабари гэдэгүүд болоно. Дээрэ нэрлэгдэхэн уншагшын шанар шэнжэ хурагшын уран зохёолоор ямар шадабаритай байхыень гэршэлнэ. Хэрбээ эдэндэ харилсаанай бүридхэхэ хуби (үнэншэмөөр ба нүлөө үзүүлхэн хэлэлгэ байгуулха шадабари, хандахан нюур ба хандуулагдахан нюурай онсо илгаае хараадаа абажа, харилсан хөөрэлдөө эмхидхэлгэдэ хэрэглэхэ арга дүршэл) нэмэбэл, тэдэ хурагшын хэлэнэй талаар хүгжэлтын дээдэ хэмжээниие гэршэлнэ гэшэ гэжэ тэмдэглэлтэй.

Психологууд (Л. С. Выготский, Л. Г. Жабицкая, В. А. Кан-Калик, А. Н. Леонтьев, А. А. Леонтьев), философууд болон уран зохёол шэнжэлэгшэд (В. Асмус, М. М. Бахтин, Ю. М. Лотман), методистнууд (Ц. П. Балталон, З. Я. Рез, В. Г. Маранцман, Н. Д. Молдавская, З. С. Смелкова, Е. В. Перевозная), филологууд А. А. Потеня болон бусад хүдэлмэринүүд соогоо уран найханай текст мэдэрэн ойлголгын онсо шэнжэдэ, хэлэлгын үйлын зүб ёһондо, уншагшын литературна хүгжэлтын хэмжүүрнүүдтэ, уншагшын ажарбуулгын ябасада гол анхаралаа хандуулхан байха юм.

Уншалгын байгуулга дээрэ тогтоё. Хэлэлгын теориин ёһоор [6, н. 281], хэлэлгын ажарбуулга дүрбэн шатанууднаа бүридэнэ: 1) уридшалхан зүг шэгээ мэдэлгын шата (эндэ зорилго табилга тододхогдоно: юунэй түлөө, юундэ уншахаб); 2) ажарбуулга түсэблэлгын шата (зорилго табилга, текстын хэмжээн, уншалгада үгтэхэн саг хараада абтана); 3) ажарбуулга бэелүүлгын шата (удхын талааа текстые мэдэрэн ойлголгын ябаса: ойлголго бүхы микротекстнүүдые удаа дараалан залгахада бүридэнэ); 4) шалгалтын шата (зорилгоһоо дулдыдахан үрэ дүнгүүдэй шүүмжэлэл). Хэрбээ үрэ дүнтэйгөөр уншалгын ябаса туйлаха гэбэл, буряад уран зохёолой хэшээлнүүдтэ эдэ шатанууд булта байха зэргэтэй.

Дээрэ хэлэгдэхэниие жэшээ болгон, уншалгын хэшээлнүүдтэ таарамжатай хуралсалай эрхэ байдал яажа табижа боломоор бэ гэжэ хаража үзэе. Буряад найхан хурса хэлэтэй, уран гоё бодолтой, уншахада хүнгэн зохёолнуудай нэгэн болохо Ш. Н. Нимбуевай «Тархайн хүбүүн Зархай» гэхэн литературна онтохонтой 5-дахы ангида хурагшад танилсана.

Нэгэдэхы шатада — багша оролто үгэ соогоо багашуулда зорюулжа бэшэдэг буряадай агууехэ уран зохёолшодой нэгэн Ширап Нимбуевай намтар, зохёохы ажал тобшохоноор хөөрэнэ (багша презентаци харуулна). Багашуулда зорюулхан «Тоб-тоб тоборооб» гэхэн дуу шагнуулна, хануулна. Удаань хурагшадые Ольга ба Ирина Ертахановануудай зурагуудтай «Тархайн хүбүүн Зархай» (2011) гэхэн номтой танилсуулха.

Хоёрдохы шатада — зохёол уншалга. Гүймгэ түргэнөөр, интонационно зүбөөр, комментированна, түүбэрлхэн уншалга хэрэглэхэдэ тааруу байха.

Гурбадахы шатада — зохёол шэнжэлгэ.

Дүрбэдэхи шатада — түгэсхэлэй хэшээлдэ викторина, наадан, театрализиаци үнгэргэжэ болон.

Заншалта боложо тогтонижоһон ажаглан ойлголгын, харалгын, түүбэрилһэн уншалгын янзануудые багшанар буряад уран зохёолой хэшээлнүүдтэ гол түлэб хэрэглэдэг. Эдэ янзануудай ажаглан ойлголгын уншалга харая. Ажаглан ойлголгын уншалгы мүнөө үсын арга зүйдэ ашаг хайтай (продуктивна) гү, али ааяар уншалгын технологи гэнэ. Тус технологийн ёһоор ажаллахадаа, багша шудалха аргуудай ашаар уншалгын урда тээхи, уншалгын үедэхи ба уншалгын удаадахи шатануудта текст ойлгожо абалга хангана. Энэ технологи танин мэдэлгын универсальна хуралсалай үйлэ хэрэгүүдые, харилсаанай универсальна хуралсалай үйлэ хэрэгүүдые бүрилдүүлгэдэ шэглүүлэгдэнхэй. Тиихэдэе уншалан зохёолой удхынь ойлгуулха шадабари, өөрынгөө хараа бодол найруулан хэлэхэ, хөөрэлдэгшэ хүниие (авторые) ойлгохо, номой текстые мэдэрэн ойлгожо шангаар ба шэмээгүйгөөр аман соогоо уншаха, текстһээ мэдээсэл олохо шадабари бүрилдүүлгэдэ шэглүүлэгдэнхэй. Жэшэнь, 5-дахи ангида Ц. Номтоевой Хилээмэн» гэнэн хөөрөө үзэхэдөө, хурагшадай зохёол хайнаар уншажа, удхынь мэдэрэн ойлгожо абахын тула иимэ даабаринуудые үгэбэл тааруу байха зэргэтэй.

1. Ц. Н. Номтоевой «Хилээмэн» зохёол уншахын урда тээ интернетэй арга хэрэглэжэ, хөөрөөн гэнэн жанр тухай словарна статьятай танилсагты. Шухала тодорхойлолгонуудынь дэбтэртээ бэшэжэ абагты.

2. Юундэ уран зохёолшо зохёолоо «Хилээмэн» гэжэ нэрлээб? Энэ нэрэнь ямар удха абажа ябанаб?

3. Үлзытэ үбгэн Жалсарай хоёрой арсалдаае уранаар уншагты. Үлзытэ үбгэн аша хүбүүн хоёрой хөөрэлдөөн тэдэниие ямар абари зантай хүнүүд байһыень тодорхойлноб? Үгэ хэлэлгэдэнь тодорхойлолго (характеристикэ) үгэгты.

4. Хөөрөөнэй эхиндэ Үлзытэ үбгэн Жалсарай хоёрой сэгнэлтээр хилээмэн ямар юумэн гээшэб? Жалсарай Үлзытэ үбгэн хоёр юундэ хилээмэндэ ондо ондоогоор ханданаб? Шалтагаануудынь элирүүлэгты. Харюугаа текст сооһоо баталагты.

5. Зохёолой үйлэ хэрэгүүдые зүбөөр хойно хойноһоонь болгон бэшэгты.

А. Жалсарай ашань хилээмэ хүнэг руу хаяна.

Б. Үлзытэ үбгэн Улаан-Үдэ хүбүүнэйдэе ошоно.

В. Жалсарай үбгэн абатаяа тоогто таряа зөөбэ.

Г. Үлзытэ үбгэн ашайа хүдөө нютагаа абаашана.

Д. Хилээмэндэ хайша хэрэгээр хандасань үбгэниие голхоруулна.

Е. Жалсарай таряан ажалтай зонуудай гамтайгаар хандаагынь харана.

Ж. Жалсарай хүгшэн абатаяа хэдэн үдэр таряан ажалда ябаба.

3. Жалсарай таряан ажал тухай, таряагаа гээхгүй тухай мэдэхэ боложо, гороодоо бусана.

И. Үлзытэ үбгэн ашадаа таряан ажал, хилээмэн тухай онтохо хөөрэнэ.

К. Томо бээтэй ород шара хамганда Жалсарай зэмэлүүлнэ.

Хэрбээ иимэрхүү даабаринуудые дурадхахада, хурагшад текстдээ оло дахин бусажа уншаха, зохёол гүйсэд дүүрэн мэдэрэн ойлгохо, удхынь тайлбарилжа шадаха аргатай болон.

Буряад уран зохёолой хэшээлнүүдтэ уншалгы багшын эмхи гуримтайгаар хүтэлбэрилхэ гээшэ шухала. Бээ даагаад гэртээ уншалгада уншагшын дэбтэр

туна хүргэдэг. Энэ хүдэлмэри багша нуралсалай жэлэй туршада түсэбэй ёһоор ябуулха ёһотой.

Л. С. Мосунова хүдэлмэри соогоо [5, н. 140] уншалга хүтэлбэрилхэ шэнэ түхэл дурадхана. Тиин гол анхарал текстын зүйлнүүдтэ хандуулагдаха ёһотой гэжэ бэшэнэ. Эрдэмтэн системые дүрбэн методүүдхээ бүридэнэ гэжэ тэмдэглэнэ.

Хронотопическа уншалгын методтэ «үйлэ хэрэг таһалдуулга», «үйлэ хэрэг саашань үргэлжэлүүлгэ», «удхын хилэнүүдыень шалгажа үзэлгэ» ороно. Жэшээнэ, нурагшадай зохёохы шадабари хүгжөөхэ зорилготой зохёолой үйлэ хэрэгүүдые үргэлжэлүүлжэ найруулха, зохёолой гол нюурнуудые болон эрхэ байдалые хубилгаад, шэнэ геройнуудые нэмээд, сюжедыень ондоо болгоохо гэхэ мэтэ.

Уран дүрсэлэлтые үндэһөөрнь һэльбэн шэнэдхэлгын методтэ аман үгын зураглал, диафильм зохёолго, мизансценэнүүдые зуралга, киносценари зохёолго ороно. Жэшээлхэдэ, үхибүүдэй зохёон байгуулгын тухайлгада аман үгын зураглал ехэ нүлөө үзүүлдэг. Аман үгын зураглал хүн бүхэндэ ондо ондоо байдаг юм. Аман үгын зураглал хоёр шатаһаа бүридэнэ: нурагшадта зураг өөһэд соонь һануулжа, зураглажа үгэлгэ; уншуулжа нургалга. Нурагшадай урда иимэ асуудалнуудые табибал, таарамжатай: 1. Эдэ хубинуудые уншахадаа, ямар зураг нюдэндөө харанабта? 2. Энэ зураг танай досоо ямар мэдэрэл түрүүлнэб? Жэшээшь, уншагшадта иимэ асуудал табижа болоно. «Хэрбээ би уран зурааша байгаа һаа, энэ зохёолоор ямар зураг хабсарлалга (иллюстраци), гадар зураха байгаабиб? Бодолоо тодорхойлон бэшэхэ.

Удхын талаар доторой байгууламжын методээр ажаллахадаа, багша нурагшадаар зохёолой нэрын удха элирүүлнэ, уран найханай жэжэ зүйлэй удха элирүүлнэ, хоорондоо холбоотой адли бэшыень зэргэсүүлнэ. Жэшээлхэдэ, Д.-Р. Батожабайн «Төөригдэһэн хуби заяан» роман 11-дэхи ангида үзэхэдөө, зохёолой нэрын удха элирүүлнэ. Уран зохёол шэнжэлэгшэ И. В. Фроловагай [7, н.79] хэлэхээр, энэ нэрэ зохёолой гүн ухаанай проблематика дүүрэнээр дамжуулна. «Төөригдэһэн» гэжэ үгэ хүнэй хуби заяанай асуудал шийдхэлгые тодорхойлходоо, геройнуудай бэдэржэ ба тэнэжэ ябаһыень тон һайнаар дамжуулна гэжэ элирхэйлнэ.

А. Лыгденовэй «Үншэн» гэхэн хөөрөөн 11-дэхи ангида үзэгдэнэ. Энэ хөөрөөнэй нэрын удха элирүүлхэдэ, нурагшадаар хөөрэлдөө үнгэргэжэ, гол үйлэдэгшэ нюур Сэндэмэ хүгшэнэй гансаардалга, һаһатай боложо, хүнэй гар соо орошонхой байһыень харуулна гэжэ тайлбарилха шухала. Мүн лэ энэ зохёолой жэшээ дээрэ уран найханай жэжэ зүйлэй удха элирүүлжэ болоно. «Автор геройн доторой байдал харуулхын тула психологизмын нэгэ арга болохо уран найханай жэжэ зүйл (деталь) хэрэглэнэ» [1, н. 46]. «Газаа талаһаа» зан абари харуулга — портрет зураглалга, жэшээлхэдэ, «Залуу һаһандаа урин сэбэр байһан хурса һонор нюдэдынь гуниг гашуудалаар бүрхөөгдэнхэй», «хатуу арһатай гарнууд аалиханаар һалганалданад» г. м. «Досоо талаһаа», жэшээлхэдэ, психологизмын нэгэ арга болохо — геройн доторой монолог. «Хүнэй ажабайдал... хадаа гэр тээшээ түргэхэн харишадаг һайб».

Зохёол соо үүдэнэй хонхо абяанай жэжэ зүйл (деталь) боложо, онсо үүргэ дүүргэнэ. Хонхын жэнгирээн Сэндэмэ хүгшэндэ уйдхартай мэдээсэл асаржа, һанаа алдуулна, залд гүүлэнэ. Хонхын жэнгирээн найдал асархадаа, дулаан, эмгэндэнь дүтэ болоно.

Удхын хэсэг нэгдхэжэ гол шэнжэлхэ методтэ гол бодол элирүүлгэ, бүхы дээрээ уран найханай текстын удха элирүүлгэ ороно. Жэшээн, 11-дэхи ангида Г. Раднаевагай «Түрэлгын зоболон» гэнэн зохёол нурагшад үзэнэ. Тус шүлэглэлэй гүн удха тайлбарилхадаа, багша зохёолой удхын үндэһэниинь буддын шажанай номнолдо хандалга болоно гэжэ тэмдэглэнэ. Дахинаа һөөргөө бусажа түрэлгэ метафарическа ойлгосонуудаар үгтэнэ. Г. Раднаева ажабайдалые үргэлжэ дахинаа түрэлгэ гэжэ уншагшадтаа һануулна.

Тобшолол. Хэрбээ дээрэ дурадхагдаһан методүүдые, аргуудые буряад уран зохёолой хэшээнүүдтэ нэбтэрүүлбэл, уран зохёол гүйхэнөөр уншалгыг хургуулида усаджажа боломоор. Тус методүүд, аргууд буряад уран зохёолой хэшээнүүдэй жэшээнүүд дээрэ харуулагдаба. Автор уншалга болбол уран найханай текст ойлголгын шата болон хэлэлгын ажаябуулгын янза байха ёһотой гэжэ онсо тэмдэглэнэ.

Литература

1. Бадмаева О. Б. Мүнөө үеын хэшээл. Улаан-Үдэ: Бурядай гүрэнэй университетэй хэблэл, 2010. 66 х.
2. Лотман Ю. М. Текст в тексте // Труды по знаковым системам. Тарту, 1981. Т. 16. Вып. 567. Текст: непосредственный.
3. Методика преподавания литературы: пособие для студентов и преподавателей: в 2 частях / под редакцией О. Ю. Богдановой, В. Г. Маранцмана. Москва: Просвещение; Владос, 1995. Ч. 1. 286 с. Текст: непосредственный.
4. Методика обучения литературе: особенности художественной коммуникации: электронное учебное пособие. Тольятти: Изд-во ТГУ, 2014. Текст: непосредственный.
5. Мосунова Л. А. Управление чтением художественных текстов как процессом порождения смысла // Вестник Новосибирского государственного педагогического университета. 2018. Т. 8, № 2. С. 135–149. DOI: 10.15293/2226-3365.1802.08. Текст: непосредственный.
6. Педагогическое речеведение: словарь-справочник / под редакцией Т. А. Ладыженской, А. К. Михальской; составитель А. А. Князьков. Москва: Флинта; Наука, 1998. 312 с. Текст: непосредственный.
7. Фролова И. В. Художественный мир Д. Батожабая. Улан-Удэ: Изд-во Бурят. гос. ун-та, 2005. 116 с. Текст: непосредственный.

2024 оной ноябриин хорин табанда статья редакцида ороо; 2024 оной декабриин табанда зүбшөөл гараа; 2024 оной декабриин арбан долоондо ороо.

Reading as a Stage of Artistic Text Comprehension
and a Type of Speech Activity

Olga B. Badmaeva

Cand. Sci. (Pedagogy), A/Prof.,

Senior Methodologist

Buryat Language Preservation and Development Center

Dorzhi Banzarov Buryat State University

24a Smolina St., 670000, Ulan-Ude, Russia

badm58@mail.ru

Abstract. The article addresses the question of how to work with reading texts in Buryat literature within schools. It views reading as both a stage in the comprehension of artistic texts and as a form of speech activity. Additionally, it examines the qualities that a reader should possess, identifies the stages of reading organization, and the phases of speech activity. The author focuses on methods and approaches suitable for middle and senior-grade lessons in Buryat literature. Methods for teachers to guide text reading are proposed. The stages of artistic text reading, forms of speech activity, and methods for directing reading are presented. Theoretical and descriptive analysis. The study is organized around the principles, methods, and approaches of literary education theory, with emphasis on effective or adaptive reading technologies and methods for directing reading. Key findings demonstrate that reading can be understood as a stage in artistic text comprehension and as a form of speech activity. The importance of this issue in lessons on Buryat literature is underscored. Methods for guiding reading are systematically outlined. It is noted that when teachers conduct structured artistic text readings, students gain a deeper emotional and intellectual understanding of the literature studied, fully comprehend its meaning, interpret it correctly, and develop into skilled and analytical readers.

Keywords: Buryat literature, artistic text, reading, approaches, stages, speech activity, methods.

For citation

Badmaeva O. B. Reading as a Stage of Artistic Text Comprehension and a Type of Speech Activity // Buryat Language and Literature in School. 2024; 4: 3–9 (In Bur)

The article was submitted 25.11.2024; approved after reviewing 05.12.2024; accepted for publication 17.12.2024.